

Asia: VN/12531/2021

LAUSUNTOPYYNTÖ VAMMAISPALVELULAINSÄÄDÄNNÖN UUDISTUKSESTA

Lausunnonantajan tausta

1. Vastaaajan taustaorganisaatio

Joku muu [Suomen Kuntaliitto]

Yleistä hallituksen esitysluonnoksesta

2. Ovatko esitysluonnoksen pykälät selkeitä?

Eivät pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Uusi vammaispalvelulaki edistää vammaisten henkilöiden yhdenvertaista kohtelua yhdistämällä tällä hetkellä voimassa olevat erityislait ja määrittelemällä palvelujen tarpeen toimintakyvyn perusteella.

Perusteluissa esiin tuotu päätavoite siitä, että vammainen henkilö saa palvelut osana yleistä palvelujärjestelmää yhdenvertaisesti muiden kanssa, on kannatettava. Tämä kuitenkin edellyttää yleisen palvelujärjestelmän ja ensisijaisten lakien mm. sosiaalihuoltolaki, perusteella saatavien palvelujen saavutettavuuden edistämistä samanaikaisesti uuden vammaispalvelulain voimaantulon kanssa. Lisäksi tulee kiinnittää huomiota siihen, että yhdenvertaisuus eri vammaryhmien osalta toteutuu.

Pykälissä ja niiden perusteluissa on havaittavissa ristiriitaa. Kuntaliiton näkemys on, että velvoittava säätely tulee käydä selkeästi ja ymmärrettävästi esille lakipykälistä. Lainsäädäntö toteutuu käytännön soveltamisen kautta, ja uusissa rakenteissa toimittaessa säätelyn selkeyden vaatimus korostuu entisestään.

3. Tukevatko pykälien perustelut hyvin lain soveltajaa?

Eivät pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Päätöksenteko ja palveluiden toteuttaminen kaipaa täsmennystä.

4. Vahvistaako esitys vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Soveltamisalan osalta vammaispalveluita saava väestönosa laajenee vaikeavammaisuuden käsitteen ja diagnoosipohjaisuuden poistuessa. Psykkisen toimintakyvyn osalta toteamme, että huolimatta siitä, että jo voimassa oleva vammaispalvelulaki on pitänyt sisällään myös psyykkiseen toimintakykyyn liittyvät rajoitteet, tulee ehdotettu lainsäädäntö todennäköisesti lisäämään asiakkaita vammaispalveluihin tältä osin. Riskinä on, että riittämättömiä mielenterveyspalveluita tullaan kompensoimaan vammaispalveluiden kautta.

Lasten ja nuorten palvelujen osalta riittävää lain lapsivaikutusten arviointia ei ole tehty. Kysymyksiä herättäviä asioita ovat kuntouttava varhaiskasvatus, perheiden tukemiseen liittyvä säätely sekä mielenterveys- ja lastensuojelupalveluiden yhdyspinta vammaispalveluihin.

5. Lisääkö esitys vammaisten henkilöiden osallisuutta yhteiskunnassa?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Uusi laki täydentäisi sosiaalihuollon palveluja yleislakina sovellettavaa sosiaalihuoltolakia. Lähtökohtana lakiluonnoksen mukaisten erityispalvelujen järjestämiselle olisi vamman tai sairauden aiheuttamasta pitkäaikaisesta toimintarajoitteesta seuraava avun tai tuen tarve, ei diagnoosi.

Soveltamisalan osalta vammaispalveluita saava väestönosa laajenee vaikeavammaisuuden käsitteen ja diagnoosipohjaisuuden poistuessa. Psykkisen toimintakyvyn osalta toteamme, että huolimatta siitä, että jo voimassa oleva vammaispalvelulaki on pitänyt sisällään myös psyykkiseen toimintakykyyn liittyvät rajoitteet, tulee ehdotettu lainsäädäntö todennäköisesti lisäämään asiakkaita vammaispalveluihin tältä osin. Riskinä on, että riittämättömiä mielenterveyspalveluita tullaan kompensoimaan vammaispalveluiden kautta.

Lasten ja nuorten palvelujen osalta riittävää lain lapsivaikutusten arviointia ei ole tehty. Kysymyksiä herättäviä asioita ovat kuntouttava varhaiskasvatus, perheiden tukemiseen liittyvä säätely sekä mielenterveys- ja lastensuojelupalveluiden yhdyspinta vammaispalveluihin.

6. Parantaako esitys vammaisen henkilön mahdollisuuksia saada yksilöllisen tarpeensa mukaisia palveluita vamman tai sairauden laadusta riippumatta?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Kts edellä.

7. Mitä haluaisit ehdottomasti säilyttää esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

-

1.

Ikääntymisrajaus. Ikääntymisrajaus on kannatettava ja tukee yhdenvertaisuutta suhteessa koko väestöön.

2.

Lakien yhdistäminen ja diagnoosiperusteisuuden poisto. Uusi vammaispalvelulaki edistää vammaisten henkilöiden yhdenvertaista kohtelua yhdistämällä tällä hetkellä voimassa olevat erityislait ja määrittelemällä palvelujen tarpeen toimintakyvyn perusteella.

3.

8. Mitä haluaisit ehdottomasti poistaa tai muuttaa esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

-

1.

Kuntaliitto toteaa, että kuntouttava varhaiskasvatus tulisi poistaa lakiehdotuksesta kokonaan. Varhaiskasvatuslaissa turvataan myös vammaisille lapsille riittävät palvelut ja tarvittavat tukitoimet varsinkin 1.8.2022 voimaan tulevan varhaiskasvatuslain muutoksen jälkeen. Maksuttomuus ei voi olla palvelun myöntämisen perusteena, kuten se nykymallissa on muotoutunut. Asiakasmaksujen alentaminen ja/tai perimättä jättäminen on nykyisen varhaiskasvatuksen asiakasmaksulain 13 §:n mukaisesti mahdollista. Herää myös kysymys siitä, voiko tuleva hyvinvointialue päättää toisen oikeushenkilön puolesta palvelun maksuttomuudesta. Riskinä on myös, että säädös kuntouttavasta varhaiskasvatuksesta pahimmillaan lisää segregatiota, mikäli hyvinvointialueet joutuvat järjestämään omaa erillistä varhaiskasvatuspalvelua osana lain tarkoittamaa valmennusta.

2.

Henkilökohtaisen avun pykälä sisältää paljon terveydenhuollon elementtejä. Määrittely siitä, että hoitotoimenpiteet ovat itsehoitoa vastaavia, on relevantti. Riskinä kuitenkin sen, että henkilökohtaisen avun sisältöön tuodaan enenevässä määrin hoivaan, hoitoon ja valvontaan liittyviä elementtejä, jotka muuttavat henkilökohtaisen avun sisältöä aiheuttaen paineita henkilökohtaisten

avustajien osaamiseen, kelpoisuusvaatimuksiin ja sitä kautta henkilökohtaisesta avusta aiheutuviin kustannuksiin.

Henkilökohtaisen avustamisen peruseriaate tulee säilyttää: henkilökohtainen apu kohdistuu toimiin, jotka henkilö tekisi itse, mutta ei niistä vamman tai sairauden vuoksi selviä.

Voimavarapykälän lieventäminen ei vastaa henkilökohtaisen avun tarkoitusta. Palvelua saavan asiakkaan tulee pystyä toimimaan työnjohtajana ja olemaan se, joka määrittelee tehtävän ja sen luonteen. Niille henkilöille, jotka eivät täytä kriteereitä tai joiden avustajilta vaaditaan erityistä osaamista, tulisi luoda oma palvelu.

Terveystenhuollon järjestelmän piirissä olevien asiakkaiden (mm. hengityshalvauspotilaat) siirtyminen sosiaalihuollon palvelujen piiriin on ongelmallista. Se lisää osaltaan paineita henkilökohtaisten avustajien osaamisesta sekä kelpoisuusvaatimuksista. Ongelmallista on myös se, että tämä ratkaisu saattaa avata henkilökohtaisen avun käyttöalaa myös laajemminkin. Yhdessä diagnoosirajauksen poistamisen kanssa tämä tulee aiheuttamaan ongelmia siitä, millaista terveydenhuollon osaamista kenenkin avustajalta tulisi edellyttää ja miten sen tulisi näkyä palkkauksessa. Terveystenhuollon tehtäviä ei tulisi siirtää sosiaalihuollon vastuulle. Myös vastuukysymykset tulisi pohtia huolellisesti.

3.

Erityisen tuen ja erityisen tuen toteuttamisen pykälien kohdalla kiinnitämme huomiota termiin ”erityinen tuki”. Sama termi esiintyy useassa laissa (sosiaalihuoltolaki, varhaiskasvatuslaki, perusopetuslaki) eri tavoin määriteltynä. Tästä saattaa aiheutua lain soveltajille ja palvelunsaajille ristiriitaisuuksia ja käytännön epäselvyyttä palvelujen myöntämisen näkökulmasta. Erityisen tuen suhde henkilökohtaisen avun palveluun tulee määritellä selkeästi. Erityisen osallisuuden tuen pykälän kohdalla palvelua ei voi lähteä määrittelemään professioista käsin, vaan määrittely tulee lähteä aina asiakkaan tarpeista ja siitä, miten niihin parhaiten voidaan vastata.

Lain 12 §:n 1) -kohta ja lain 13 §:n 2 mom näyttävät keskenään ristiriitaisilta: 12 §:n 1) -kohdassa säädetään ”Vammaisella henkilöllä on oikeus saada erityistä tukea, jos hän tarvitsee välttämättä sosiaalihuollon ammattihenkilön tai soveltuvan ammattitutkinnon suorittaneen henkilön antamaa osallisuuden ja vuorovaikutukseen tukea kodin ulkopuolella tai erityisestä syystä kotona (erityinen osallisuuden tuki)”, ja 13 §:n 2 mom säädetään ”Erityisen osallisuuden tuen sisältöä ja määrää sekä toteuttamistapaa arvioitaessa on otettava huomioon vammaisen henkilön yksilöllinen tuen tarve vuorovaikutuksessa ja osallisuudessa. Vammaisen henkilön tuen tarve sekä erityisen osallisuuden tuen sisältö vaikuttavat siihen, minkälaista osaamista tukihenkilöltä edellytetään”. Ilmeisesti 12 §:ssä tarkoitettu ”sosiaalihuollon ammattihenkilö tai soveltuvan ammattitutkinnon suorittanut henkilö” on eri toimija kuin 13 §:ssä tarkoitettu tukihenkilö? Lain 13 §:ssä puhutaan koulutuksen sijaan osaamisesta.

Mikäli tukihenkilöiltä edellytettäisiin 12 §:n mukainen koulutus, se ei mahdollistaisi esim. lastentarhanopettajien toimimista tukihenkilöinä (kasvatustieteen kandidaatin tutkinto) ja lisäksi vaikeuttaisi osaltaan huomattavasti tukihenkilöiden saatavuutta. Tukihenkilöstä puhutaan myös 13 §:n 3 momentissa, jossa käsitellään tuettua päätöksentekoa. Tässä yhteydessä tukihenkilöltä edellytetään riittävää osaamista ja riippumattomuutta suhteessa päätöksentekoon. Koko pykälän osalta jää määrittelemättä, mistä tukihenkilöitä saadaan, mikä on heidän virallinen statuksensa ja millainen korvaus tukihenkilönä toimimisesta suoritetaan.

Tuetun päätöksenteon kokonaisuus kaipaa selkeämpää ja tiukempaa määrittelyä siitä, onko kyseessä palvelu vai menetelmä. Edellä mainittu kysymys herättää ajatuksen siitä, onko tästä tarve säätää laissa. Vaativan moniammatillisen tuen osalta lainsäädäntö on tarpeellinen. Toteamme, että pykälää on vaativan moniammatillisen tuen osalta selkiytettävä liittyen myös siihen, missä yksiköissä vaativaa moniammatillista tukea voidaan toteuttaa. Kokonaisuudessa on selkeästi huomioitava niin tarvittavat sosiaalihuollon kuin terveydenhuollonkin palvelut.

9. Ottaako esitys riittävästi huomioon vammaisten lasten tarpeet?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Päätöksenteko ja palveluiden toteuttaminen kaipaa täsmennystä erityisesti vammaisen henkilön perheelle järjestettävien palveluiden osalta. Perhettä tukevat palvelut voivat tulla monelta eri sosiaali- ja terveydenhuollon sektorilta, kuten perhetyö, lapsiperheiden kotipalvelu, neuvolapalvelut jne. Kyse on mitä suurimmassa määrin moniammatillisesta yhteistyöstä. Lakiehdotus jättää epäselväksi, miten vammaisen henkilön perheelle järjestettävät palvelut "sisällytetään osaksi palvelukokonaisuutta" eli tuleeko näitä palveluja myöntää perheelle vammaispalvelulain perusteella ja kenen tehtäväksi päätöksenteko näistä palveluista jää.

Pykälä lapsen asumisesta kodin ulkopuolella sisältää sekä riskejä että mahdollisuuksia. Nykytilanteessa vammaisen lapsen asuminen kodin ulkopuolella on aiheuttanut ristivetoa mm. lastensuojelun, lasten psykiatrian ja vammaispalvelun välillä. Säädöksellä parhaimmillaan olisi selkeyttävä vaikutus tähän. Riskinä on kuitenkin, että lapset, joilla pääasiallinen tarve on psykiatrian palveluista, päätyvät lastensuojelun ja jatkossa myös vammaispalvelujen piiriin, koska psykiatrian palveluja on saatavilla liian vähän. Lapsen asuminen kodin ulkopuolella vammaislain perusteella edellyttää myös vielä lapsen edun ja hänen kuulemisensa vahvistamisen näkökulmaa. Kuka on päättävä henkilö, mikäli vanhempien ja lapsen käsitys on ristiriidassa? Lapsen oikeudet tulee olla määritelty lapsen edun näkökulmasta.

Lyhytaikaisessa huolenpidossa koululaisten aamu- ja iltapäivähoidon järjestämisen vastuut ja yhdyspinnat sivistystoimen kanssa tulee selkeyttää, jotta yhteistyö on sujuvaa ja päällekkäisiä järjestelmiä ei muodostu. Ilman selkeytystä riski päällekkäisiin järjestelmiin ja tätä kautta segregatioon on olemassa. Pykälän 1 momentin mukaan "....vammaisella henkilöllä on oikeus saada

lyhytaikaista huolenpitoa välttämättömän huolenpidon turvaamiseksi”. On vaikea hahmottaa, miten tällaista välttämätöntä lyhytaikaista huolenpitoa voitaisiin toteuttaa etäpalveluna.

10. Voidaanko esityksen mukaisilla palveluilla vastata kattavasti hengityshalvauspotilaiden palvelutarpeisiin?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Terveystieteiden tutkimuskeskuksen (mm. hengityshalvauspotilaat) siirtyminen sosiaalihoitoon palvelujen piiriin on ongelmallista. Se lisää osaltaan paineita henkilökohtaisten avustajien osaamisesta sekä kelpoisuusvaatimuksista. Ongelmallista on myös se, että tämä ratkaisu saattaa avata henkilökohtaisen avun käyttöalaa myös laajemminkin. Yhdessä diagnoosirajauksen poistamisen kanssa tämä tulee aiheuttamaan ongelmia siitä, millaista terveydenhuollon osaamista kenenkin avustajalta tulisi edellyttää ja miten sen tulisi näkyä palkkauksessa. Terveystieteiden tehtäviä ei tulisi siirtää sosiaalihoitoon vastuulle. Myös vastuukysymykset tulisi pohtia huolellisesti.

Epäselväksi jää hengityshalvauspotilaiden nykyisten tehostetun palveluasumisyksiköiden asema, yksiköitä on voinut olla sekä sosiaali- että terveydenhuollon alaisuudessa. Haluamme kiinnittää tässä yhteydessä huomioita myös parhaillaan lausunnolla olevaan valvontalakiin (Luonnos hallituksen esitykseksi sosiaali- ja terveydenhuollon valvontalaiksi). Mikäli ko. laki tulee voimaan ehdotetussa muodossa, valvonta ei ulotu työantajamallissa oleviin henkilökohtaisiin avustajiin.

Soveltamisala

11. Onko lain soveltamisala tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Soveltamisalan osalta vammaispalveluita saava väestönosa laajenee vaikeavammaisuuden käsitteen ja diagnoosipohjaisuuden poistuessa. Psykkisen toimintakyvyn osalta toteamme, että huolimatta siitä, että jo voimassa oleva vammaispalvelulaki on pitänyt sisällään myös psyykkiseen toimintakykyyn liittyvät rajoitteet, tulee ehdotettu lainsäädäntö todennäköisesti lisäämään asiakkaita vammaispalveluihin tältä osin. Riskinä on, että riittämättömiä mielenterveyspalveluita tullaan kompensoimaan vammaispalveluiden kautta.

Lasten ja nuorten palvelujen osalta riittävää lain lapsivaikutusten arviointia ei ole tehty. Kysymyksiä herättäviä asioita ovat kuntouttava varhaiskasvatus, perheiden tukemiseen liittyvä säätely sekä mielenterveys- ja lastensuojelupalveluiden yhdyspinta vammaispalveluihin.

Uuden lain toissijaisuus ja lakiin ehdotettu ikääntymisrajaus tulee tulevaisuudessa rajaamaan lain piiriin kuuluvaa asiakaskuntaa. Tämä kuitenkin tulee näkymään viiveellä asiakasmäärässä ja sitä kautta kustannuksissa.

Kustannusvaikutusten arviointi on haasteellista johtuen laajenevasta soveltamisalasta suhteessa lain toissijaisuuden ja ikääntymisrajauksen kustannuksia vähentävään vaikutukseen. Lakiesitys sisältää merkittävän riskin arvioitua suuremmista kustannuksista.

Palvelut

12. Ottavatko valmennusta, henkilökohtaista apua ja erityistä tukea koskevat säännökset kokonaisuutena arvioiden riittävästi huomioon eri tavoin vammaisten henkilöiden tarpeet?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Pykälissä ja niiden perusteluissa on havaittavissa ristiriitaa. Kuntaliiton näkemys on, että velvoittava sääntely tulee käydä selkeästi ja ymmärrettävästi esille lakipykälistä. Lainsäädäntö toteutuu käytännön soveltamisen kautta, ja uusissa rakenteissa toimittaessa säätelyn selkeyden vaatimus korostuu entisestään.

13. Onko valmennusta koskevien pykälien (7-8 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Pykälän perusidea vammaisen henkilön itsenäisessä elämässä tarvittavien taitojen vahvistamisesta on tärkeä. Kyseenalaistamme kuitenkin pykälän sisältöä mm. elämän merkittävien muutostilanteiden, perheen ja muiden läheisten oikeuksien sekä kuntouttavan varhaiskasvatuksen osalta. Elämän merkittävien muutostilanteiden käsite ei ole tarkkarajainen ja on riippuvainen yksilöllisistä tarpeista, mikä sinänsä tukee lain peruseriaa. Riskinä kuitenkin on palvelun huomattava laajeneminen ja lain soveltajan osalta vaikeus arvioida vakuuttavasti ja yhdenvertaisesti kunkin henkilön elämän merkittäviä muutostilanteita. Perheen ja muiden läheisten oikeus saada valmennusta herättää kysymyksen perheen ja/tai lähipiirin rajaamisesta välttämättömiin henkilöihin vammaisen henkilön näkökulmasta.

14. Esityksessä ns. kuntouttavan varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalvelulain mukaisena valmennuksena edellyttää palvelun maksuttomuudesta säätämistä varhaiskasvatuksen asiakasmaksulaissa ja kuntien menettämän asiakasmaksutulon korvaamista kunnille vuosittain osana tähän esitykseen käytettävissä olevaa valtionosuutta.

Onko varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalveluna tarkoituksenmukaista?

Ei

Perustele tarvittaessa kantasi

Kuntaliitto toteaa, että kuntouttava varhaiskasvatus tulisi poistaa lakiehdotuksesta kokonaan. Varhaiskasvatuslaissa turvataan myös vammaisille lapsille riittävät palvelut ja tarvittavat tukitoimet varsinkin 1.8.2022 voimaan tulevan varhaiskasvatuslain muutoksen jälkeen. Maksuttomuus ei voi olla palvelun myöntämisen perusteena, kuten se nykymallissa on muotoutunut. Asiaksmaksujen alentaminen ja/tai perimättä jättäminen on nykyisen varhaiskasvatuksen asiakasmaksulain 13 §:n mukaisesti mahdollista. Herää myös kysymys siitä, voiko tuleva hyvinvointialue päättää toisen oikeushenkilön puolesta palvelun maksuttomuudesta. Riskinä on myös, että säädös kuntouttavasta varhaiskasvatuksesta pahimmillaan lisää segregaatiota, mikäli hyvinvointialueet joutuvat järjestämään omaa erillistä varhaiskasvatuspalvelua osana lain tarkoittamaa valmennusta.

15. Onko henkilökohtaista apua koskevien pykälien (9-11 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Henkilökohtaisen avun pykälä sisältää paljon terveydenhuollon elementtejä. Määrittely siitä, että hoitotoimenpiteet ovat itsehoitoa vastaavia, on relevantti. Riskinä kuitenkin sen, että henkilökohtaisen avun sisältöön tuodaan enenevässä määrin hoivaan, hoitoon ja valvontaan liittyviä elementtejä, jotka muuttavat henkilökohtaisen avun sisältöä aiheuttaen paineita henkilökohtaisten avustajien osaamiseen, kelpoisuusvaatimuksiin ja sitä kautta henkilökohtaisesta avusta aiheutuviin kustannuksiin.

Henkilökohtaisen avustamisen peruseriaate tulee säilyttää: henkilökohtainen apu kohdistuu toimiin, jotka henkilö tekisi itse, mutta ei niistä vamman tai sairauden vuoksi selviä. Voimavarapykälän lieventäminen ei vastaa henkilökohtaisen avun tarkoitusta. Palvelua saavan asiakkaan tulee pystyä toimimaan työnjohtajana ja olemaan se, joka määrittelee tehtävän ja sen luonteen. Niille henkilöille, jotka eivät täytä kriteereitä tai joiden avustajilta vaaditaan erityistä osaamista, tulisi luoda oma palvelu.

Terveydenhuollon järjestelmän piirissä olevien asiakkaiden (mm. hengityshalvauspotilaat) siirtyminen sosiaalihuollon palvelujen piiriin on ongelmallista. Se lisää osaltaan paineita henkilökohtaisten avustajien osaamisesta sekä kelpoisuusvaatimuksista. Ongelmallista on myös se, että tämä ratkaisu saattaa avata henkilökohtaisen avun käyttöalaa myös laajemminkin. Yhdessä diagnoosirajauksen poistamisen kanssa tämä tulee aiheuttamaan ongelmia siitä, millaista terveydenhuollon osaamista kenenkin avustajalta tulisi edellyttää ja miten sen tulisi näkyä palkkauksessa. Terveydenhuollon tehtäviä ei tulisi siirtää sosiaalihuollon vastuulle. Myös vastuukysymykset tulisi pohtia huolellisesti.

Epäselväksi jää hengityshalvauspotilaiden nykyisten tehostetun palveluasumisyksiköiden asema, yksiköitä on voinut olla sekä sosiaali- että terveydenhuollon alaisuudessa. Haluamme kiinnittää tässä yhteydessä huomioita myös parhaillaan lausunnolla olevaan valvontalakiin (Luonnos hallituksen esitykseksi sosiaali- ja terveydenhuollon valvontalaiksi). Mikäli ko. laki tulee voimaan ehdotetussa muodossa, valvonta ei ulotu työntantajamallissa oleviin henkilökohtaisiin avustajiin.

Näemme epäkohtana myös sen, että omaisen avustajana toimimisen kriteeriä on lievennetty. Tähän liittyen tulisi tarkastella omaishoidon ja henkilökohtaisen avun suhdetta ja tarkoitusta.

Erilaisten henkilökohtaisen avun järjestämistapojen vaatimus sinänsä luo sujuvuutta ja yksilöllisyyttä palvelujen tuottamiseen. Vaatimus siitä, että hyvinvointialueilla on oltava käytössä kaikki henkilökohtaisen avun tuottamistavat, on kuitenkin haasteellinen ja poikkeuksellinen. Hyvinvointialueet ovat keskenään hyvin heterogeenisiä ja myös hyvinvointialueiden sisällä voi olla suuriakin vaihteluja palvelutuotannossa.

16. Onko erityistä tukea koskevien pykälien (12-13 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Erityisen tuen ja erityisen tuen toteuttamisen pykälien kohdalla kiinnitämme huomiota termiin ”erityinen tuki”. Sama termi esiintyy useassa laissa (sosiaalihuoltolaki, varhaiskasvatuslaki, perusopetuslaki) eri tavoin määriteltynä. Tästä saattaa aiheutua lain soveltajille ja palvelunsaajille ristiriitaisuuksia ja käytännön epäselvyyttä palvelujen myöntämisen näkökulmasta. Erityisen tuen suhde henkilökohtaisen avun palveluun tulee määritellä selkeästi. Erityisen osallisuuden tuen pykälän kohdalla palvelua ei voi lähteä määrittelemään professioista käsin, vaan määrittely tulee lähteä aina asiakkaan tarpeista ja siitä, miten niihin parhaiten voidaan vastata.

Lain 12 §:n 1) -kohta ja lain 13 §:n 2 mom näyttäytyvät keskenään ristiriitaisilta: 12 §:n 1) -kohdassa säädetään ”Vammaisella henkilöllä on oikeus saada erityistä tukea, jos hän tarvitsee välttämättä sosiaalihuollon ammattihenkilön tai soveltuvan ammattitutkinnon suorittaneen henkilön antamaa osallisuuden ja vuorovaikutukseen tukea kodin ulkopuolella tai erityisestä syystä kotona (erityinen osallisuuden tuki)”, ja 13 §:n 2 mom säädetään ”Erityisen osallisuuden tuen sisältöä ja määrää sekä toteuttamistapaa arvioitaessa on otettava huomioon vammaisen henkilön yksilöllinen tuen tarve vuorovaikutuksessa ja osallisuudessa. Vammaisen henkilön tuen tarve sekä erityisen osallisuuden tuen sisältö vaikuttavat siihen, minkälaista osaamista tukihenkilöltä edellytetään”. Ilmeisesti 12 §:ssä tarkoitettu ”sosiaalihuollon ammattihenkilö tai soveltuvan ammattitutkinnon suorittanut henkilö” on eri toimija kuin 13 §:ssä tarkoitettu tukihenkilö? Lain 13 §:ssä puhutaan koulutuksen sijaan osaamisesta.

Mikäli tukihenkilöiltä edellytettäisiin 12 §:n mukainen koulutus, se ei mahdollistaisi esim. lastentarhanopettajien toimimista tukihenkilöinä (kasvatustieteen kandidaatin tutkinto) ja lisäksi vaikeuttaisi osaltaan huomattavasti tukihenkilöiden saatavuutta. Tukihenkilöstä puhutaan myös 13 §:n 3 momentissa, jossa käsitellään tuettua päätöksentekoa. Tässä yhteydessä tukihenkilöltä edellytetään riittävää osaamista ja riippumattomuutta suhteessa päätöksentekoon. Koko pykälän osalta jää määrittelemättä, mistä tukihenkilöitä saadaan, mikä on heidän virallinen statuksensa ja millainen korvaus tukihenkilönä toimimisesta suoritetaan.

17. Onko erityisestä osallisuuden tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 1 kohta)?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

18. Onko tuetusta päätöksenteosta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 2 kohta)?

Ei

Perustele tarvittaessa kantasi

Tuetun päätöksenteon kokonaisuus kaipaa selkeämpää ja tiukempaa määrittelyä siitä, onko kyseessä palvelu vai menetelmä. Edellä mainittu kysymys herättää ajatuksen siitä, onko tästä tarve säätää laissa.

19. Onko vaativasta moniammatillisesta tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 3 kohta)?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Vaativan moniammatillisen tuen osalta lainsäädäntö on tarpeellinen. Toteamme, että pykälää on vaativan moniammatillisen tuen osalta selkiytettävä liittyen myös siihen, missä yksiköissä vaativaa moniammatillista tukea voidaan toteuttaa. Kokonaisuudessa on selkeästi huomioitava niin tarvittavat sosiaalihuollon kuin terveydenhuollonkin palvelut.

20. Onko asumisen tuen pykäläkokonaisuus (14-17 §) tarpeenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Esteettömän asumisen pykälä on pääosin tarkoituksenmukainen. Palvelun avulla voidaan parhaimmillaan siirtää tai jopa kokonaan poistaa tarve siirtyä raskaampien palvelujen piiriin. Tulee kuitenkin huomioida, että esteetön asuminen on käsitteenä laajempi kuin nykyisin voimassa olevan lain säädös asunnon ja sen lähiympäristön muutostöistä. Lainsoveltajan kannalta on merkityksellistä se, että selkeästi voidaan erottaa ne toimenpiteet, jotka velvoittavat vammaispalvelua niistä esteettömän asumisen velvoitteista, jotka koskevat muita toimialoja. Mikäli vammaispalveluissa edellytettäisiin samoja esteettömyyden velvoitteita kuin muilla toimialoilla, olisivat kustannusvaikutukset huomattavan suuria. Huomioitava on myös lasten vuoroasumisen osalta kustannuksia lisäävä vaikutus, kun asunnon muutostöiden velvoite koskee molempien vanhempien asuntoja. Asunnon lähiympäristön määrittely (mm. eri asumismuotojen osalta) ja välttämättömyys tulee rajata tarkemmin.

21. Onko säännös vammaisten lapsen asumisesta kodin ulkopuolella tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Pykälä lapsen asumisesta kodin ulkopuolella sisältää sekä riskejä että mahdollisuuksia. Nykytilanteessa vammaisen lapsen asuminen kodin ulkopuolella on aiheuttanut ristivetoa mm. lastensuojelun, lasten psykiatrian ja vammaispalvelun välillä. Säädöksellä parhaimmillaan olisi selkeyttävä vaikutus tähän. Riskinä on kuitenkin, että lapset, joilla pääasiallinen tarve on psykiatrian palveluista, päätyvät lastensuojelun ja jatkossa myös vammaispalvelujen piiriin, koska psykiatrian palveluja on saatavilla liian vähän. Lapsen asuminen kodin ulkopuolella vammaislain perusteella edellyttää myös vielä lapsen edun ja hänen kuulemisensa vahvistamisen näkökulmaa. Kuka on päättävä henkilö, mikäli vanhempien ja lapsen käsitys on ristiriidassa? Lapsen oikeudet tulee olla määritelty lapsen edun näkökulmasta.

22. Onko lyhytaikaista huolenpitoa koskeva pykälä (18 §) sisällöltään tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Lyhytaikaisessa huolenpidossa koululaisten aamu- ja iltapäivähoidon järjestämisen vastuut ja yhdyspinnat sivistystoimen kanssa tulee selkeyttää, jotta yhteistyö on sujuvaa ja päällekkäisiä järjestelmiä ei muodostu. Ilman selkeytystä riski päällekkäisiin järjestelmiin ja tätä kautta segregatioon on olemassa. Pykälän 1 momentin mukaan ”...vammaisella henkilöllä on oikeus saada lyhytaikaista huolenpitoa välttämättömän huolenpidon turvaamiseksi”. On vaikea hahmottaa, miten tällaista välttämätöntä lyhytaikaista huolenpitoa voitaisiin toteuttaa etäpalveluna.

23. Onko päivätoiminnasta (19 §) tarkoituksenmukaista säätää vammaispalvelulaissa?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

24. Onko tarkoituksenmukaista, että työtoiminnasta ja työllistymistä tukevasta toiminnasta ei säädetä vammaispalveluissa, jos niistä säädetään sosiaalihuolto- tai muussa laissa?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Yhdenvertaisuuden näkökulmasta on hyvä, että sama säätely koskee kaikkia.

25. Onko liikkumisen tuen toteuttamistapoja tarpeellista monipuolistaa 22 §:ssä ehdotetulla tavalla?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Liikkumisen tuen osalta pykälä on tarkoituksenmukainen. Myös toteuttamistavat ovat pääsääntöisesti tarkoituksenmukaisia. Kohdan 2) osalta, ”henkilökohtaisen avustajan avulla”, on riski

sen sotkeutumisesta pykälässä 9 tarkoitettuun henkilökohtaiseen apuun. Tehdäänkö siis liikkumisen tuen osalta oma päätös siihen käytettävästä henkilökohtaisesta avusta ja jos, niin millä tuntimäärillä se tehdään? Vastaavasti: jos katsotaan, että liikkumisen tuki sisältyy henkilökohtaisen avun päätökseen, mikä osuus tuntimäärästä katsotaan kohdentuvan liikkumisen tukeen? Miten vastaavasti saattajan tuntimäärä määritetään ja mitä korvauksia siitä maksetaan, ja miten saattajan ja henkilökohtaisen avustajan käyttö eroaa toisistaan?

26. Mikä on näkemyksenne liikkumisen tuen määrää (23 §) ja laajuutta (24 §) koskevista säännöksistä?

Säännöt ovat hyvät.

27. Onko taloudellista tukea koskeva pykälä (25 §) tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

28. Vammaispalvelulaki käsitellään eduskunnassa syksyllä 2022. Tavoitteena on lain voimaantulo 1.1.2023. Siirtymäsäännöksillä on tarkoitus antaa hyvinvointialueille aikaa lain toimeenpanoon. Alkuvaiheessa päätösten muuttaminen uuden lain mukaisiksi vaatii paljon taloudellisia- ja henkilöstövoimavaroja. Tämän vuoksi uudet erityistä osallisuuden tukea ja tuettua päätöksentekoa koskevat säännökset tulevat voimaan vasta 1.1.2025.

Helpottavatko voimaantulo- ja siirtymäsäännökset (33 ja 34 §) lain toimeenpanoa?

Eivät riittävästi

Perustele tarvittaessa kantasi

Samanaikaisesti voimaan tulevat uudet rakenteet, uusi lainsäädäntö ja uudet toimijat. Palvelut tulisi kuitenkin turvata asiakkaille tasalaatuisina. Siirtymäsäännökset aiheuttavat lain toimeenpanossa huomattavia kustannuksia, kun kaikki olemassa olevat päätökset tulee tarkistaa. Todennäköisesti päätösten muuttamisesta myös seuraa lukuisia valituksia ja oikaisuvaatimuksia, jotka myös osaltaan lisääntyneen työmäärän kautta nostavat kustannuksia.

Kehitysvammalaki

29. Vastaavatko kehitysvammalain (muutettuna) voimaan jäävät itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja perusoikeuksien rajoittamista koskevat säännökset riittävästi väliaikaiseen sääntelyn tarpeeseen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain muuttamisesta muodostaa yhdessä ehdotetun vammaispalvelulain kanssa monimutkaisen kokonaisuuden, jonka hallinta käytännön työssä on haasteellista. Tältäkin osin määrittelyjen tarkennus on tarpeen.

Lakiluonnoksen 9 § 1 mom edellytetään, että hyvinvointialueella tulee olla käytettävissään alueella esiintyvän tarpeen mukainen määrä 2 §:n 1 mom tarkoitettuja vaativan tuen yksiköitä, joilla on käytettävissään riittävä lääketieteen, psykologian ja sosiaalityön asiantuntemus vaativan hoidon ja huolenpidon toteuttamista ja seuranta varten. Tällä hetkellä useimmilla hyvinvointialueilla ei ole alueella esiintyvän tarpeen mukaista määrää vaativan tuen yksiköitä. Mikäli luonnoksen pykälä jää voimaan, edellyttää se uusinvestointeja lähes kaikilla hyvinvointialueilla.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista

30. Ovatko sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettuun lakiin ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

31. Onko ehdotus vammaisen lapsen kodin ulkopuolisesta asumisesta perittävästä maksusta mielestäsi onnistunut?

Kyllä

Mikäli vastasit EI, miten säätäisit maksun perusteista?

-

Esityksen vaikutukset

32. Antavatko esityksen arvioidut ihmisvaikutukset (vammaiset lapset ja aikuiset, iäkkäät henkilöt) oikean kuvan uudistuksen vaikutuksista?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Soveltamisalan osalta vammaispalveluita saava väestönosa laajenee vaikeavammaisuuden käsitteen ja diagnoosipohjaisuuden poistuessa. Psykkisen toimintakyvyn osalta toteamme, että huolimatta siitä, että jo voimassa oleva vammaispalvelulaki on pitänyt sisällään myös psyykkiseen toimintakykyyn liittyvät rajoitteet, tulee ehdotettu lainsäädäntö todennäköisesti lisäämään asiakkaita vammaispalveluihin tältä osin. Riskinä on, että riittämättömiä mielenterveyspalveluita tullaan kompensoimaan vammaispalveluiden kautta.

Lasten ja nuorten palvelujen osalta riittävää lain lapsivaikutusten arviointia ei ole tehty. Kysymyksiä herättäviä asioita ovat kuntouttava varhaiskasvatus, perheiden tukemiseen liittyvä säätely sekä mielenterveys- ja lastensuojelupalveluiden yhdyspinta vammaispalveluihin.

Uuden lain toissijaisuus ja lakiin ehdotettu ikääntymisrajaus tulee tulevaisuudessa rajaamaan lain piiriin kuuluvaa asiakaskuntaa. Tämä kuitenkin tulee näkymään viiveellä asiakasmäärässä ja sitä kautta kustannuksissa.

Kustannusvaikutusten arviointi on haasteellista johtuen laajenevasta soveltamisalasta suhteessa lain toissijaisuuden ja ikääntymisrajauksen kustannuksia vähentävään vaikutukseen. Lakiesitys sisältää merkittävän riskin arvioitua suuremmista kustannuksista.

33. Onko arvio esityksen kustannus- ja henkilövaikutuksista mielestänne realistinen?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Lain toimeenpanon kustannusten arviointiin liittyy perusteluissakin todettu merkittävä epävarmuuden riski. Riskitekijöitä ovat mm. soveltamisalan laajenemisen johdosta palveluihin tulevien henkilöiden määrä (mm. nepsy, autismin kirjon henkilöt, mielenterveyskuntoutujien määrän kasvu vammaispalvelussa jne.), sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin siirtyvien määrä (käsittää henkilöt, joiden palvelun tarpeeseen peruspalveluilla voidaan vastata sekä henkilöt, jotka siirtyisivät pois vammaispalvelujen piiristä ikääntymisrajauksesta johtuen), pykälien soveltaminen sekä muutoksen johdosta tarvittavien lisäresurssien määrä. Riskinä on, että todelliset kustannukset ovat huomattavasti arvioitua suuremmat.

34. Muut vapaamuotoiset huomiot esityksestä.

Lain toimeenpanon kustannusten arviointiin liittyy perusteluissakin todettu merkittävä epävarmuuden riski. Riskitekijöitä ovat mm. soveltamisalan laajenemisen johdosta palveluihin tulevien henkilöiden määrä (mm. nepsy, autismin kirjon henkilöt, mielenterveyskuntoutujien määrän kasvu vammaispalvelussa jne.), sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin siirtyvien määrä (käsittää henkilöt, joiden palvelun tarpeeseen peruspalveluilla voidaan vastata sekä henkilöt, jotka siirtyisivät pois vammaispalvelujen piiristä ikääntymisrajauksesta johtuen), pykälien soveltaminen sekä muutoksen johdosta tarvittavien lisäresurssien määrä. Riskinä on, että todelliset kustannukset ovat huomattavasti arvioitua suuremmat.

Viemerö Jaana
Suomen Kuntaliitto ry